

Dr. sc. Blanka Kačer
docentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu¹

COLLATIO BONORUM

UDK: 347.67

DOI: 10.31141/zrpf.2019.56.133.537

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1. 06. 2019.

Collatio bonorum pravni je institut nasljednog prava koji ima za cilj uravnotežiti pravni položaj zakonskih nasljednika istog nasljednog reda. To uravnoteženje postiže se tako da se uračunavaju svi darovi koji su primljeni za života ostavitelja, slijedom čega se iz onoga što je ostavitelj ostavio iza sebe najprije pokušava one nasljednike koji ili nisu primili darove ili ih nisu primili u određenoj mjeri, dovesti do jednakog položaja kao ostale obdarenike – zakonske nasljednike ostavitelja. Radi se o supstituciji ostaviteljeve volje *sui generis*. Zakonodavac je posebno propisao koji se darovi ne uračunavaju, kao i kako se provodi uračunavanje. Propisani su i precizni uvjeti za moguću redukciju darovanja, samo pod uvjetom da je jedino tako moguće očuvati nužni nasljedni dio nasljednika koji to zatraži. Iako je riječ o razmjerno starom pravnom institutu, ipak je istraživanje pokazalo kako bi *de lege ferenda* bilo potrebno ispraviti određene nedostatke.

Zadatak je rada detaljna analiza instituta *collatio bonorum*. Cilj je utvrđivanje eventualnih nedostataka *de lege lata* i postavljanje prijedloga *de lege ferenda*. Autorica je nedostatke hrvatske pozitivnopravne regulative pronašla u prvom redu u pravilu o određivanju vrijednosti darova pri uračunavanju, jer bi vrlo korisno bilo propisati mogućnost odstupanja od propisanog pravila ako bi primjena istog bila očito suprotna načelima pravednosti i jednakosti pred zakonom, posljedično i vladavini prava i pravnoj sigurnosti. Dodatno je autorica slično pronašla i na nekim drugim mjestima, posebno u pitanju pasivne legitimacije, uključujući status plodova i koristi, koji se darovi ne uračunavaju u svezi s uporabom riječi može (kako se može zaključiti da je to bila ostaviteljeva volja), prava povrata dara, statusa troškova uzdržavanja nasljednika i dugova prema ostavitelju te, konačno, aktivne legitimacije. Ono što treba posebno pohvaliti jest činjenica da postoje rješenja hrvatskog pozitivnog prava koja su bitno bolja od nekih usporedivih, pa čak i njemačkih i austrijskih. U radu su korištene brojne metode, među kojima i povijesna, komparativna ili poredbena, metode analize i sinteze, induktivna i deduktivna metoda, metoda klasifikacije, metode generalizacije i specijalizacije i niz drugih metoda.

Ključne riječi: *collatio bonorum*, nužni dio, zakonski nasljednici, dar, obračunska vrijednost ostavine

I. UVOD

Collatio bonorum ne spada u novije pravne institute, već je riječ o vrlo starom pravnom institutu čija povijest seže u vrijeme nastanka instituta zakonskog

¹ Doc. dr. sc. Blanka Kačer, Domovinskog rata 8, 21000 Split, e-mail: blanka.kacer@pravst.hr

nasljednog dijela i njegove zaštite u smislu da se (ako ne u cijelosti, tada barem u najvećoj mogućoj mjeri) izjednače pravni položaji zakonskih nasljednika istog nasljednoga reda. Drugim riječima, to je mjera kojom se osigurava² izjednačenje zakonskih nasljednika istog nasljednoga reda.³ Vrlo je logično da je, barem u onim sustavima koji priznaju nužne nasljednike, došlo i do primjene s tim u svezi. U svojoj biti uračunavanje se svodi na to da se pravni položaj onih nasljednika koji su od ostavitelja ili za života ili *mortis causa* nešto dobili (najčešće darovanjem, ali velik je tu i broj zapisa ili legata) izjednači s onima koji nisu dobili ništa ili su dobili manje (to se, pojednostavljeno, provodi tako da od onoga što je ostalo najprije dobivaju oni koji nisu dobili ništa, tako da se izjednače s onima koji su dobili najmanje i tako redom).

Tijekom vremena i, posljedično, razvitka prava (od pravne znanosti, preko legislative, pa do sudske prakse) primjena ovog pravnog instituta proširena je i na oporučne nasljednike pod određenim uvjetima. Ipak, ovaj institut očito nije bio dovoljno interesantan za znanost jer su ne samo znanstveni, nego čak i stručni tekstovi na ovu temu rijetkost, a siromašna je i sudska praksa. Međutim, analizirajući ovaj pravni institut, došlo se do zaključka da je ta nezainteresiranost vrlo neopravdana.

Nedostaci hrvatske pozitivnopravne regulative⁴ u svezi s uračunavanjem pronađeni su u prvom redu u pravilu o određivanju vrijednosti darova pri uračunavanju, jer bi vrlo korisno bilo propisati mogućnost odstupanja (ma kako mala ona bila) od propisanog pravila, ako bi primjena istoga bila očito suprotna načelima pravednosti i jednakosti pred zakonom, posljedično i vladavini prava i pravnoj sigurnosti. No, to ipak nije sve.

Dotadno je autorica slično pronašla i na nekim drugim mjestima, posebno u pitanju pasivne legitimacije, uključujući status plodova i koristi, koji se darovi ne uračunavaju u svezi s uporabom riječi MOŽE, u teretu dokaza kod prava na povrat dara, statusa troškova uzdržavanja nasljednika i dugova prema ostavitelju, pitanja aktivne legitimacije te pravne praznine u slučaju da predmet darovanja ili zapisa nije stvar ili pravo, nego samo korist odnosno plod (civilni, prirodni ili industrijski).⁵

Ambicija ovog teksta jest potaknuti interes za pravni institut koji je prilično zanemaren. Vrlo je rijetko pravo u mogućnosti djelovati preventivno, dakle tako da se bez pritiska s bilo koje strane (posebno je opasan pritisak javnosti koji je prečesto nekritičan) pravni institut istraži i pravni okvir (ako je potrebno, a smatramo da to nije sporno) poboljša i time doprinese, pored ostaloga, i pravnoj sigurnosti i vladavini prava.

² Pravilnije i točnije bi bilo uz dodatak „pokušava“ (u značenju pokušava izjednačiti) jer ni u teoriji, ni u praksi nema jamstva za uspjeh, posebno ako se ne radi o nužnim nasljednicima.

³ Kreč, M.; Pavić, Đ., *Komentar Zakona o nasljeđivanju sa sudsom praksom*, Narodne novine, Zagreb, 1964., str. 149.

⁴ Vidjeti više o hrvatskoj pozitivnopravnoj regulativi u: Kačer, H., „Uračunavanje darova (collatio bonorum) prema Zakonu o nasljeđivanju“, *Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse*, Godišnjak 12, 2005., str. 699-718.

⁵ Vidjeti više o plodovima u: Klarić, P.; Vedriš, M., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 85-86.

Vrlo je značajno u istraživanju pravnog instituta uračunavanja ne izjednačiti isti s povredama nužnog dijela. Iako povezani i donekle slični, to su ipak različiti pravni instituti – svaka povreda nužnog dijela svakako uključuje i uračunavanje (*collatio bonorum*), ali svako uračunavanje ne uključuje i povredu nužnog dijela. Ako neki nužni nasljednik postavi zahtjev za ostvarenje svojeg prava, nužno je utvrditi tzv. obračunsku vrijednost ostavine jer to je vrijednost koja služi kao temelj za izračunavanje nužnog dijela svakog pojedinog nužnog nasljednika. Unutar toga računanja dolazi i do uzimanja u obzir darovanja koja je ostavitelj učinio za života, ali to priračunavanje ovdje ima samo obračunski značaj. To je tzv. idealna kolacija. Ovo priračunavanje vrijednosti darova bitno se razlikuje od uračunavanja darova i zapisa u nasljedni dio u smislu čl. 51. Zakona o nasljeđivanju iz 1955. godine koje se provodi na način da ostaviteljevi nasljednici dobivaju iz ostavine odgovarajuću vrijednost, nakon čega se ostatak dijeli među sve nasljednike.⁶ Međutim, različitost ne poništava sličnost i povezanost.

II. PRAVNA VRELA

Pravnoj znanosti iznimno je važno pravno vrelo općenito, pogotovo ako se radi o nekom specijalističkom pravnom području (što nasljedno pravo sigurno jest) i državi s toliko malim brojem stanovnika (posljedično i malim brojem umrlih, pa i malim brojem ostavinskih postupaka) da objektivno može proći i prolazi mnogo vremena dok pojedini pravni problem (ako ne spada u one klasične) dođe na red za temeljito izučavanje. Tu treba podsjetiti da je najčešći argument da se kod donošenja novog zakona ne mijenja rješenje iz staroga – onaj koji se svodi na to da „nije bilo značajnijih problema u praksi“.

Hrvatsko nasljedno pravo ima tu sreću da postoji kapitalno udžbeničko djelo ograničeno samo na nasljedno pravo čiji je koautor⁷ imao čast biti voditeljem radne skupine koja je izradila nacrt zakonskog teksta aktualnog Zakona o nasljeđivanju⁸ i to je djelo⁹ temeljno pravno vrelo hrvatskog nasljednog prava iz ove skupine, pri čemu je značajno to što je doneseno nakon stupanja na snagu Zakona o nasljeđivanju. Upravo ovo posljednje jest ključni nedostatak drugog, inače vrlo kvalitetnog djela koje nosi naziv zakonskog komentara, ali po svom je sadržaju svakako udžbeničko djelo i uz to ograničenje preporučljivo je za korištenje.¹⁰

⁶ Kreč, M.; Pavić, Đ., *op. cit.* u bilj. 2., str. 88.

⁷ Nikola Gavella, profesor emeritus na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

⁸ Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, 14/2019 – dalje: ZN ili Zakon o nasljeđivanju.

⁹ Gavella, N.; Belaj, V., *Nasljedno pravo*, III. bitno izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2008.

¹⁰ Kreč, M.; Pavić, Đ., *op. cit.* u bilj. 2.

III. DEFINICIJA, POVIJESNI RAZVITAK, POSTAVLJANJE I ANALIZA PROBLEMA

III.1. DEFINICIJA I POVIJESNI RAZVITAK NASLJEDNOG PRAVA I PRAVNOG INSTITUTA *COLLATIO BONORUM* OPĆENITO

Uračunavanje u nasljedni dio (latinski *collatio bonorum*, njemački *Anrechnung*, *Ausgleichung*, francuski *rapport*, engleski *hotchpot*, talijanski *collazione*, srpski *kolacija*, slovenski *vračunanje u dedni delež*) pravni je institut koji uređuje pravne odnose među sunasljednicima na način da „uzima u račun i neka besplatna raspolaganja koja je ostavitelj učinio u korist pojedinih sunasljednika“. ¹¹ U svojoj biti uračunavanje se svodi na to da se pravni položaj onih nasljednika koji su od ostavitelja ili za života ili *mortis causa* nešto dobili (najčešće darovanjem, ali velik je tu i broj zapisa ili legata) izjednači s onima koji nisu dobili ništa ili su dobili manje (to se, pojednostavljeno, provodi tako da od onoga što je ostalo najprije dobivaju oni koji nisu dobili ništa, i to tako da se izjednače s onima koji su dobili najmanje i tako redom). Drugim riječima, nasljednici koji nisu dobili ništa besplatnim raspolaganjem ostavitelja trebaju se prvo izjednačiti s onim zakonskim nasljednicima koji su za ostaviteljeva života od njega primili dar i/ili im je ostavljen legat i/ili zapis koji se uračunava u nasljedni dio. Prilikom uračunavanja postupa se po posebno propisanom postupku koji se sastoji u tome da se iz dobara ostavine svim zakonskim nasljednicima najprije osigura izjednačenje s onim nasljednicima koji su već nešto primili, a počinje se s onim koji je dobio najmanju vrijednost, pa se izjednačuje prvo u tom opsegu, ¹² te onda redom dalje. Kao primjer jednostavnosti može se uzeti definicija prema kojoj je uračunavanje darova i zapisa ovlaštenje sunasljednika zahtijevati smanjenje nasljednih dijelova sunasljednika u visini darova i zapisa koje su dobili od ostavitelja. ¹³

Podrijetlo pravnog instituta *collatio bonorum* se, prema dostupnim vrelima, nalazi u rimskom pravu. ¹⁴ Djeca *pater familias* su, naime, nasljeđivala ostavinu na jednake dijelove, a unuci i daljnji potomci dobivali su nasljedne udjele po pravu predstavljanja. Međutim, u ostavini *pater familias* nalazila se i imovina koju su njegovi potomci stjecali za vrijeme njegova života i koja je automatski pripadala ostavitelju, odnosno *pater familiasu*. Ako bi mancipirani potomak ostavitelja htio biti nasljednik, on je morao, zbog ravnopravnosti s drugim nasljednicima, unijeti u

¹¹ Gavella, N.; Belaj, V., *op. cit.* u bilj. 8, str. 336-337. Za naglasiti je da je iz citata izostavljen dio glede kojega imamo određenu rezervu, a koji glasi „... kod razvrgnuća (diobe) njihove zajednice...“. Naime, to je potpuno točno samo ako se pod pojmom razvrgnuće misli na pretvaranje zajedničkog vlasništva u suvlasništvo, inače ne.

¹² Kreč, M.; Pavić, Đ., *op. cit.* u bilj. 2., str. 159.

¹³ Babić, I., *Nasljedno pravo*, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Službeni glasnik, Beograd, 2008., str. 99.

¹⁴ Vidjeti više o darovanju kao najčešćem uzroku *collatio bonorum* u: Kačer, H., „Uračunavanje darova (*collatio bonorum*) prema Zakonu o nasljeđivanju“, *Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse*, Godišnjak 12, 2005., str. 699-718. O zabrani darovanja u *lex Cincia de donis et muneribus* vidjeti više u: Horvat, M., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2002., str. 369-370.

ostavinu svoju imovinu koju je stekao poslije emancipacije¹⁵ kao trenutka promjene pravnog statusa.¹⁶

Potrebno je potpuno se suglasiti s tezom prema kojoj se pravila zakonskog nasljeđivanja temelje na dvostrukoj pretpostavci – da ostavitelj nije iskoristio svoju slobodu oporučivanja kako bi uredio sudbinu svoje imovine *mortis causa*, odnosno da u konkretnom slučaju ostaviteljeva posljednja volja iz nekog razloga nije primjenjiva i, s druge strane, na pretpostavci ravnopravnosti zakonskih nasljednika.¹⁷ Navedena suglasnost ipak ne sprečava da dodamo kako se radi o oborivim pretpostavkama. Naime, nije prijeporno da uračunavanje ne dolazi u obzir ako ga ostavitelj ne želi, a iznimka je rezervirana samo za slučaj povrede nužnog dijela.

III.2. POVIJESNI RAZVITAK PRAVNOG INSTITUTA *COLLATIO BONORUM* NA PODRUČJU REPUBLIKE HRVATSKE DO OSAMOSTALJENJA

Kao početak u ovom dijelu možemo navesti Austrijski opći građanski zakonik¹⁸ ili OGZ koji se na području današnje Republike Hrvatske primjenjivao do 1955. god., kada je donesen Zakon o nasljeđivanju kao tadašnji savezni zakon koji je važio na cijelom području bivše države,¹⁹ dakle u svih osam konstitutivnih dijelova (šest republika, uključujući Socijalističku Republiku Hrvatsku, i dvije socijalističke autonomne pokrajine unutar Socijalističke Republike Srbije).²⁰ Uvođenje austrijskog prava značilo je veliku promjenu cijelog društvenog sustava koji je do tada bio feudalnan, ali i s izrazitim kolektivističkim obilježjima. Nasljednopravnim normama ABGB-a (OGZ-a)²¹ uspostavljeno je jedinstveno nasljednopravno²² uređenje, u načelu jednako za sve,²³ a interesantno je ukazati na to da je npr. različito vrijeme

¹⁵ Antić, O., *Nasljedno pravo*, osmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet u Beogradu, Službeni glasnik, Beograd, 2009., str. 403. (bilješka broj 987).

¹⁶ Vidjeti više o emancipaciji u: Horvat, M., *op. cit.* u bilj. 13., str. 149-150.

¹⁷ Antić, O., *op. cit.* u bilj. 14, str. 403.

¹⁸ Austrijski Opći građanski zakonik (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch), 1811. – dalje: ABGB ili OGZ.

¹⁹ Taj Zakon o nasljeđivanju objavljen je u „Službenom listu FNJR“ 11. svibnja 1955. i stupio je na snagu po isteku šezdeset dana od dana objavljivanja, dakle 11. srpnja 1955. god. (dalje: ZN 1955 ili Zakon o nasljeđivanju iz 1955. – vidjeti tako u: Kreč, M.; Pavić, Đ., *op. cit.* u bilj. 2., str. 778. (komentar uz članak 247). Pročišćeni tekst objavljen je u br. 42/65, Ustavnim promjenama u bivšoj državi došlo je do promjene nadležnosti i taj zakon je postao republički odnosno pokrajinski zakon za svih osam konstitutivnih dijelova. Republički zakonodavac donio je novele Zakona o nasljeđivanju iz 1955., koje su objavljene u republičkom službenom glasilu Narodne novine broj 52/71., 48/78. i 56/00.

²⁰ Dvije pokrajine bile su u sastavu tadašnje Socijalističke Republike Srbije – Socijalistička autonomna pokrajina Vojvodina i Socijalistička autonomna pokrajina Kosovo.

²¹ Radilo se o paragrafima 531-824 unutar institucijskog sustava ili pristupa. Vidjeti više u: Rušnov, A.; Posilović, S. *Tumač Obćemu austrijskomu građanskomu zakoniku*, knjiga prva, & 1-530, St. Kugli, Zagreb.

²² Kreč, M.; Pavić, Đ., *op. cit.* u bilj. 2, str. 151, bilješka broj 5.

²³ Gavella, N.; Belaj, V., *op. cit.* u bilj. 8, str. 14.

procjene pokretnina i nekretnina,²⁴ te da su u krug nužnih nasljednika spadali samo ascendenti i descendenti prema paragrafima 762. i 763. Nakon završetka Drugog svjetskog rata i formiranja tzv. nove ili Titove Jugoslavije, nasljednopravna pravila OGZ-a nisu se u početku primjenjivala jer se zauzeo stav da to nije u skladu s novim pravnim poretkom, a primjena pravnih pravila je, generalno, bila time uvjetovana. Nakon razdoblja prosuđivanja „po narodnom pravnom shvaćanju“ i ugledanja na tadašnje sovjetsko pravo, osjetila se ipak potreba za drukčijim pravnim pristupom, pa se posegnulo za primjenom nasljednopravnih pravila iz OGZ-a, uz uvažavanje dotadašnje sudske prakse koja je razvijena primjenom načela sovjetskog prava,²⁵ do tada dominantnog po kriteriju utjecaja.

Točka prekretnica ipak je bio Zakon o nasljeđivanju iz 1955. koji je izvorno donesen kao savezni zakon, da bi, nakon ustavnih promjena 1971. god. u tadašnjoj Jugoslaviji nasljedno pravo iz savezne prešlo u republičku i pokrajinsku nadležnost. Savezni Zakon o nasljeđivanju iz 1955. god. proširio je krug nužnih nasljednika, sa samo descendenata i ascendenata,²⁶ još i na braću i sestre i supružnike. Stupanj intervencije novih zakonodavaca bio je bitno različit, tako da je postojao zakonodavac koji nije učinio ništa, nego se prepustio zakonskoj odredbi prema kojoj je nedonošenje novog zakona u određenom roku značilo preuzimanje bivšeg saveznog kao republičkog odnosno pokrajinskog,²⁷ ali su zato postojala čak dva zakonodavca,²⁸ koji su kao nasljednike odredili i izvanbračne supruge. Unatoč tome što nitko nikada nije proveo neku vrstu službene ocjene različitih zakona, ipak je unutar krugova pravne struke neprijeporna ocjena prema kojoj je Zakon o nasljeđivanju iz 1955. god. vrlo dobar zakon koji je, posebno ako se uzme u obzir vrijeme donošenja (1955. god.), u uskom krugu onih iz područja građanskog prava s visokom ocjenom.

Unutar Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god. nalazi se i dio tog zakona koji se odnosi na *collatio bonorum*, i to u člancima 51 – 63. Sukladno već navedenoj dosta visokoj kvaliteti zakonskog teksta, u istom su sadržana rješenja za čitav niz pitanja u svezi s uračunavanjem, od toga kome se (na čiji teret) vrši uračunavanje, pa sve do toga tko može zahtijevati uračunavanje.²⁹ U radu su izdvojena rješenja navedena i označena od a) do f), sve kako slijedi u nastavku.

a) Pasivna legitimacija

Glede pasivne legitimacije, tadašnji je zakonodavac propisao kako je ima svaki zakonski nasljednik (bilo kojeg nasljednog reda)³⁰ koji je, ma kada, dobio na dar, na

²⁴ Antić, O., *op. cit.* u bilj. 14, str. 404.

²⁵ Gavella, N.; Belaj, V., *op. cit.* u bilj. 8, str. 15.

²⁶ & 762. i 763. OGZ-a.

²⁷ SR Hrvatska.

²⁸ SR Slovenija i SAP Kosovo.

²⁹ Kada u nastavku elaboriramo pojedina zakonska rješenja i navodimo članke po njihovu rednom broju, to se odnosi na članke iz Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god.

³⁰ Kreč, M.; Pavić, Đ., *op. cit.* u bilj. 2, str. 150, bilješka broj 2.

bilo koji način, bilo što od ostavitelja, što po izričitoj odredbi iz članka 52. uključuje i zapis, odnosno legat. Pri tome je izrijekom propisano kako se plodovi i druge koristi koje je nasljednik imao od darovanog ne uračunavaju.

Upravo tu je (na planu plodova i koristi) i prva prijeporna situacija. Naime, moguće je da je predmet dara npr. plodouživanje koje se svodi, odnosno ograničava baš na plodove, što je bitno različito od darovanja prava vlasništva kojim se daruje i pravo na plodove (svake vrste). Jednostavno je neprihvatljivo i suprotno onome što je *ratio legis* da se plodovi ni u takvoj situaciji (kada je predmet darovanja baš i samo pravo plodouživanja) ne bi uračunali, ali činjenica je da je zakonski tekst takav i, strogo jezički, do uračunavanja očito ne bi došlo (jer se plodovi ne uračunavaju). Istina, protekom vremena i sve većim značenjem ciljnog ili teleološkog tumačenja stvari se bitno mijenjaju, ali ni danas se ne bi smjelo izjednačiti ulogu donositelja norme i tumača norme na način da putem tumačenja (pa čak i ciljnog) dođemo do ovlasti tumača da praktično nije ni vezan tekstom pravne norme nego ondje gdje piše bijelo može tumačenjem postići crno i obrnuto.

Zakonska formulacija „svakom zakonskom nasljedniku“ otvorila je dvojbu radi li se samo o zakonskim nasljednicima *in concreto* (dakle, onima koji su u konkretnom slučaju pozvani na nasljeđivanje) ili o nasljednicima *in abstracto*, dakle o daleko širem krugu osoba.³¹ Pravna je znanost u vrijeme bivše države ipak davala prednost užem tumačenju (samo oni stvarno pozvani na nasljeđivanje),³² pri čemu se primarno radilo o problemu obračunske vrijednosti ostavine i s tim u svezi s utvrđivanjem nužnog dijela, a samo se analogijom može to primjenjivati i na druge slučajeve, pa tako i na uračunavanje darova i zapisa. Ipak, po našem mišljenju, prvenstveno vodeći računa o sprečavanju raznoraznih zloraba, pojavili su se stavovi *in favorem* širem tumačenju, što je konačno dovelo i do (u tom dijelu) bitno promijenjenog zakonskog teksta iz 2003. god.,³³ a to svakako podržavamo.

b) Koji se darovi ne uračunavaju

Zakon o nasljeđivanju iz 1955. god. propisao je da se ne uračunavaju darovi za koje je ostavitelj tako odredio (bilo kada, uključujući i mogućnost da to bude u oporuci). Dodatno, bilo je propisano i da se dar neće uračunavati ako se iz okolnosti MOŽE zaključiti da je to bila volja ostavitelja.³⁴ Gotovo uvijek će okolnosti dovesti do toga da se nešto može zaključiti, ali ta riječ „može“ uključuje i onu najmanju mogućnost (npr. 0,1 %), koja je, ma kako mala bila, još uvijek mogućnost, a daleko je od nekog višeg stupnja izvjesnosti. Drugim riječima, uračunavanje će se primijeniti samo ako

³¹ Kačer, H., „Koji se darovi uzimaju u račun u svezi s utvrđivanjem vrijednosti ostavine“, *Zakonitost*, broj 7-8/1991., str. 867-880 (ovaj rad, u kojemu se daje prednost tumačenju koje uključuje nasljednike *in abstracto*, datira iz vremena važenja Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god. – op. a.).

³² Blagojević, B. T., *Nasljedno pravo u Jugoslaviji*, Savremena administracija, Beograd, 1982., str. 381; Kreč, M.; Pavić, Đ., *op. cit.* u bilj. 2, str. 88.

³³ Članak 71. Zakona o nasljeđivanju glasi „... bilo kojem zakonskom nasljedniku bez obzira nasljeđuje li ostavitelja...“.

³⁴ Vidjeti članak 51. Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god.

je potpuno sigurno da je volja ostavitelja bila da uračunavanja bude. Smatramo da je citirana formulacija vrlo slična onima „učiniti vjerojatnim“, koje se koriste kod privremenih mjera osiguranja, ali to nije prikladno ovoj situaciji. Kod privremenih mjera radi se o privremenoj situaciji, a kod uračunavanja ili neuračunavanja o nečem definitivnom jedino što bi bilo prihvatljivo jest umjesto riječi MOŽE staviti riječ MORA. To ne bi ugrozilo ostavitelja (koji ima mogućnost unijeti tu formulaciju), ali ni obdarenika, koji može u tom smjeru savjetovati ostavitelja.

Posebno je propisano da se ne uračunava ono što je potrošeno na uzdržavanje nasljednika i na njegovo obvezno školovanje,³⁵ što je logična posljedica činjenice da su to davanja koja nisu besplatna (u klasičnom smislu toga pojma), nego se radi o izvršavanju zakonske obveze. Što se tiče daljnjeg (neobveznog) školovanja, odluka je u praksi prepuštena sudu koji će odlučiti, vodeći računa o okolnostima, a posebno o vrijednosti ostavine i napravljenim troškovima. Jedino je nelogično zašto se i ovdje nije kao kriterij (ako ne onaj odlučujući, barem kao jedan od više njih) uzela i volja ostavitelja. Da je ovaj slučaj unesen u osnovni članak 51., koji se bavi neuračunavanjem (umjesto u članak 59. kako je stvarno učinjeno), možda ovog nedostatka ne bi bilo. Slično se glede sistematike može prigovoriti i članku 60., kojim je određeno da se ne uračunavaju uobičajeni manji darovi. Međutim, ovdje i glede sadržaja treba prigovoriti jer su darovi koji se ne uračunavaju određeni s dva obilježja (uobičajeni, manji) koji (oba) predstavljaju pravne standarde za koje se zakonodavac nije potrudio dati smjernice za tumačenje. Naime, uobičajenost ovisi o mnogo kriterija, od mjesta i vremena pa sve do prigode, a što je to manji dar moguće je prosuđivati po objektivnim (vrijednost dara) i i/ili po subjektivnim (vrijednost dara u odnosu prema imovini darovatelja) kriterijima. Za nekoga je tako milijunski dar sitnica, a za nekoga je tisuću kuna vrijednosti dara sve samo ne manji dar. Problem predstavlja i formulacija „obvezno školovanje“, koja formalno ima jasan sadržaj (obvezno je samo osnovno školsko obrazovanje), ali ne smijemo zanemariti činjenicu da se isti ili slični pojam u svezi s uzdržavanjem djece tumači tako da obuhvaća, posebno ako je roditelj boljeg imovnog stanja, izvanredne, čak i poslijediplomske studije.

Iako se to na neki način podrazumijeva, zakonodavac je pokazao poseban oprez i naglasio da bilo kakve odredbe o neuračunavanju ne utječu na odredbe o nužnom dijelu, za izračun kojega se uzimaju u obzir sva darovanja, dakle i ona koja se inače uračunavaju i ona koja se inače ne uračunavaju.

c) Kako se provodi uračunavanje darova i zapisa i određivanje vrijednosti kod uračunavanja

Uračunavanje je postupak koji je zakonodavac u članku 53. jednostavno propisao i koji takav i jest po naravi stvari. To znači da ostali nasljednici dobivaju iz ostavine onoliko koliko je obdarenik već dobio, pa kada se izjednače (naravno oni koji su u istom pravnom položaju, dakle npr. braća i sestre, ne i oni koji npr. po *ius*

³⁵ Članak 59. Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god.

representationis dođu u položaj nasljednika umjesto svojeg oca), ostatak ostavine dijeli se svim nasljednicima. Možda bi samo bilo bolje (a svakako jednostavnije) da je u ovom istom članku i materija iz članka 57. koji određuje kako se uzimaju vrijednost i stanje darovanoga. Naime, sam je po sebi članak 53. bez ovih odredbi neprimjenjiv. U stvarnosti se ovdje radi o utvrđivanju tzv. obračunske vrijednosti ostavine kao vrijednosti koja je temelj za utvrđivanje, najprije zakonskog, pa onda i nužnog dijela. Bez uzimanja u izračun svih darova (osim iznimno onih koji se ne uračunavaju), postupak, naime, jednostavno nije moguće provesti. Iako smo već ranije prihvatili tezu da je velika razlika između instituta uračunavanja i instituta nužnog dijela, naglasili smo i da su to povezani instituti.

Svjestan da između trenutka darovanja i otvaranja ostavine može proći mnogo vremena, kao i da tijekom vremena može značiti i često znači i velike razlike u vrijednosti sredstava plaćanja i uopće cijena, zakonodavac se odlučio za dva elementa kao pravno relevantna. Prvi je stanje onoga što je darovano, drugi je (na temelju tog stanja) vrijednost darovanoga. Promišljajući i vjerojatno važući prednosti i nedostatke raznih rješenja, zakonodavac se odlučio za pravilo prema kojemu se stanje darovanoga (npr. je li automobil bio nov ili rabljen, a ako je bio rabljen, koja su obilježja te rabljenosti, od starosti, kilometraže, oštećenosti pa dalje) uzima kao stanje u vrijeme darovanja (dakle ako je darovano novo, iako je ostavina otvorena poslije 100 godina smatrat će se da je automobil bio nov u trenutku darovanja, a ako se takav ne proizvodi, naći će se onaj objektivno najsličniji), a vrijednost kao vrijednost u trenutku otvaranja ostavine. Kao opće pravilo ovo je dobro postavljeno, ali je činjenica da sam zakonski tekst ili formulacija ne daje mogućnost nikakvog elastičnosti koji je ponekada neophodan, što bi svakako valjalo mijenjati. Npr. u nizu slučajeva koji su se dogodili (mislimo na otvaranje ostavine) u Dubrovniku za vrijeme Domovinskog rata jasno je da je vrijednost bila nerealno niska i da je zakonsko pravilo, nužno, dovelo do nepravilnog i neprirrodnog rješenja. Iako neko temeljito znanstveno istraživanje, koliko nam je poznato, do sada nije provedeno, sigurno je da su u to doba i najskuplje nekretnine – stanovi i zgrade – imali vrijednost koja je bila (po metru kvadratnom obračunske površine) unutar 3000 DEM (njemačkih maraka), odnosno današnjih cca 1500 eura. Danas, niti 30 godina poslije (ali i daleko ranije, npr. deset ili šest godina ranije), metar kvadratni zna premašiti 10.000 eura. Ovome treba dodati i podatak da ponekad sporošću sudova i/ili stranaka i do otvaranja ostavine, a kamoli pravomoćnog okončanja ostavinskog postupka,³⁶ prođe i više desetaka godina. Prema našem mišljenju, načelno dobro zakonsko rješenje svakako valja dopuniti iznimnom mogućnošću da, ako je rezultat očito nepravedan, sud ima mogućnost rezultat korigirati na način da odgovara načelima pravednosti i poštenja.

Poseban je problem darovanje novca. Uzet će se u obzir nominalna vrijednost novca. Kada se radi o stranoj valuti, vrijednost se određuje prema službenom tečaju valute na dan darovanja. Dva su problema. Prvi je da glede novca (u bilo kojem obliku, od žiralnog do papirnato i onog u metalu) zapravo nije moguće odrediti

³⁶ Posebno ako je došlo do prekida postupka i upućivanja u parnicu.

„stanje“, osim ako pod pojmom uzmemo u obzir (samo) je li npr. novčanica čista ili prljava, oštećena ili neoštećena i sl. Drugi je da bismo mogli utvrđivati vrijednost dara i prema ekonomskoj vrijednosti novca.³⁷

d) Pravo vraćanja darova

Svaki obdarenik prema kojemu (na teret kojega) se može zatražiti uračunavanje može to spriječiti povratom dara, što zapravo znači da se sprečava, odnosno onemogućava, idealna kolacija umjesto koje dolazi do one realne. Točnije, ta mogućnost ne dolazi u obzir samo ako dar (objektivno) nije moguće vratiti (školski primjer tog slučaja jest da dar više ne postoji). Situacija uslijed povrata dara je jednostavna, a komplicira se samo u slučaju spora oko toga je li došlo do oštećenja koja su normalna i prihvatljiva ili koja to nisu – sve u svezi s poštenjem obdarenika koje se predmnijeva.³⁸ Drugim riječima, radi li se o povratu koji stavlja obdarenika (koji vraća dar) u položaj kao da darovanja nije bilo ili je riječ o povratu uz obvezu obdarenika na plaćanje nekog pogoršanja stanja.

Generalno je pravo na povrat (i time izbjegavanja idealne kolacije) veliki privilegij obdarenika. Naime, često će proći godine od darovanja pa do otvaranja ostavine (a još više do povrata dara) i cijelo to vrijeme većina predmeta darovanja gubi na vrijednosti (ponekad, ili čak i često, i drastično, npr. sva elektronika), uz istodobnu neospornu korist koju obdarenik cijelo vrijeme ima (posebno u slučaju postojanja bilo kakvih plodova ako je stvar plodonosna) tako da će često biti u realnim odnosima ogromna razlika, ovisno o tome primijeni li se idealna ili realna kolacija.

Slučajeve kada ne dođe do povrata dara moguće je grupirati. Prva grupa su oni koji žele vratiti dar, ali to ne mogu jer više ne postoji. Ponekad će biti moguće vratiti neku drugu stvar, a da protivna strana to ili ne primijeti ili se radi o generičnoj stvari kod koje je bilo kakvo dokazivanje već po naravi stvari neučinkovito. U drugu skupinu ulaze oni koji ne znaju za ovo svoje pravo, a vrijedi pravilo *ignorantia iuris nocet* (nepoznavanje prava škodi). Treća grupa su oni koji su na dar dobili nešto što im je ili subjektivno neopisivo važno ili nešto što je s vremenom dobilo na vrijednosti (npr. pravilo je da slike i druga umjetnička djela dobiju na vrijednosti nakon smrti umjetnika). Četvrta grupa su svi oni koji ne spadaju u prve tri.

e) Troškovi uzdržavanja nasljednika i duga prema ostavitelju

Posebno je propisano da se ne uračunava ono što je potrošeno na uzdržavanje nasljednika i na njegovo obvezno školovanje.³⁹ O troškovima uzdržavanja nasljednika detaljno je razrađeno u dijelu b) "Koји se darovi ne računaju". Podsjetimo, što se tiče neobveznog školovanja, odluka je u praksi prepuštena sudu koji će odlučiti vodeći

³⁷ Kreč, M.; Pavić, Đ., *op. cit.* u bilj. 2, str. 95.

³⁸ *Ibid.*, str. 167-168; vidjeti članak 56. Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god.

³⁹ Članak 59. Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god.

računa o okolnostima, a posebno ili naročito o vrijednosti ostavine i napravljenim troškovima.

Dugovi koje nasljednik ima prema ostavitelju podliježu uračunavanju. Stvarno se radi o analogiji s dugovima koji se računaju kod utvrđivanja obračunske vrijednosti ostavine, s jednom značajnom razlikom. Tamo je bitno da dugovi ne spadaju u kategoriju „očigledno nenaplativi“, dok toga ovdje ni ne može biti zato što nasljednik, ma kako siromašan inače bio, nema što vraćati, samo može ili ne dobiti ništa (ako je dovoljno dobio) ili će dobiti iznad već primljenog kao dar.

f) Aktivna legitimacija

Pitanje tko može zahtijevati uračunavanje jest pitanje aktivne legitimacije. Onaj tko tu legitimaciju ima, na tom temelju ima i ovlaštenje postaviti takav zahtjev; onaj tko je nema, ovisi o tome hoće li zahtjev postaviti ovlaštena osoba. Prema Zakonu o nasljeđivanju iz 1955., taj zahtjev mogu postaviti samo sunasljednici, u smislu da se radi o stvarnim nasljednicima, dakle osobama koje su to postale *in concreto* – u konkretnom slučaju nasljeđivanja iza konkretnog ostavitelja. To pravo ne pripada onima koji su se odrekli nasljedstva, koji su postali nedostojni, koji su isključeni ili koji su lišeni nužnog dijela u korist svojih potomaka.⁴⁰ To pravo ne pripada ni ostalima, a posebno ne vjerovnicima.

Svi zahtjevi u svezi s uračunavanjem spadaju u ono o čemu se raspravlja i odlučuje u postupku za raspravljanje ostavine, dakle u izvanparničnom postupku. Međutim, ako dođe do spora o činjenicama o kojima ovisi uračunavanje, doći će do upućivanja u parnicu kao posljedici prekida ostavinskog postupka.⁴¹

III.3. RAZVITAK OD OSAMOSTALJENJA REPUBLIKE HRVATSKE DO DANAS

Republika Hrvatska je svoje osamostaljenje i prekid svih državnopravnih sveza s bivšom državom dočekala 8. listopada 1991. godine. U odnosu na Zakon o nasljeđivanju iz 1955. god. treba naglasiti da on nije preuzet iz bivše države, nego je u novoj državi zatečen kao republički zakon,⁴² pa se nije ni imalo što preuzimati. Nakon nekog vremena počeo je rad na noveliranju Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god., koji je nakon kratkog vremena „prerastao“ u rad na novom Zakonu o nasljeđivanju. Taj zakon donesen je 2003. god. i noveliran je nekoliko puta. Kod citiranja i navođenja brojeva članaka u dijelu koji slijedi, radit će se o člancima iz Zakona o nasljeđivanju koji ove godine navršava 16 godina. Iako, naravno, primjedbi ima, to je zakon koji se smatra kvalitetnim. U nastavku ćemo, radi lakše

⁴⁰ Kreč, M.; Pavić, Đ., *op. cit.* u bilj. 2, str. 181.

⁴¹ *Ibid.*, str. 182.

⁴² Vidjeti bilješke broj 26. i 27.

usporedbe, slijediti pojedine teme onim redom kojim smo ih prikazali kod Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god.

a) Pasivna legitimacija

Na prvi pogled radi se o jednakom rješenju kao što je bilo u Zakonu o nasljeđivanju iz 1955. god., ali to ipak nije tako. Naime, aktualni zakonodavac je formulaciju prema kojoj se „svakom zakonskom nasljedniku na zahtjev uračunava u nasljedni dio vrijednost svega što je dobio na dar od ostavitelja na bilo koji način“ dopunio riječima „prigodom diobe“, što je samo formaliziranje sudske prakse koja je iznjedrila ovaj stav. U preostalom dijelu nije bilo promjena, što znači da se ne uračunava vrijednost plodova i drugih koristi od darovanja stvari od samog darovanja do smrti ostavitelja, da se vrijednost dara ne uračunava ako je ostavitelj izjavio u vrijeme darovanja ili kasnije, ili u oporuci, da se dar ne uračunava ili se iz okolnosti MOŽE zaključiti da je to bila volja ostavitelja, kao i da pri uračunavanju vrijede odredbe o nužnom dijelu. Smatramo da, jednako kao i glede Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god., naročito treba izložiti kritici uporabu riječi MOŽE, kao i da se potpuno previdjelo mogućnost darovanja baš plodouživanja.⁴³ S obzirom na identičnost formulacije koju je imao Zakon o nasljeđivanju iz 1955., u tom smislu upućujemo na komentar koji je u tom dijelu iznesen.

b) Koji se darovi ne uračunavaju

Glede darova koji se ne uračunavaju, Zakon o nasljeđivanju dosljedno je slijedio primjer Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god., i to ne samo formalno, nego i sadržajno. Formalno ponovno sve što se ne uračunava nije objedinjeno u jednom članku (što bi nomotehnički bilo poželjno, ali i što bi bilo logično i u skladu s načelom preglednosti pored ostaloga), nego se nalazi u člancima 89. (vrijednost plodova i drugih koristi), 97. (troškovi uzdržavanja i školovanja), 98. (uobičajeni manji darovi), ali sadržajno u usporedbi sa Zakonom o nasljeđivanju iz 1955. god. nema bitne razlike.⁴⁴ Zato upućujemo na komentar tih odredbi u odnosu na Zakon o nasljeđivanju iz 1955. god.

⁴³ Misli se na slučaj kada vlasnik sklopi pravni posao kojim daruje plodouživanje i time ograničava vlastito pravo vlasništva zato što plodouživatelj nema mogućnost raspolaganja tim svojim pravom.

⁴⁴ Možda je samo moguće (alternativa je omaška) da je zakonodavac u aktualnom zakonu obvezno školovanje kao ono izravno propisano zakonom (*de lege lata* je to osnovna škola u trajanju od osam godina) zamijenio pojmom „školovanje“ u prvoj stavku, koji je daleko širi pojam od obveznog školovanja i obuhvaća svako školovanje, čemu onda nema granice, ali se korigirao u sljedećem koji glasi:

„Hoće li se izdatci koje je ostavitelj učinio za daljnje uzdržavanje i školovanje nasljednika uračunati u njegov nasljedni dio i u kojoj mjeri, odlučit će se prema okolnostima, uzimajući u obzir naročito vrijednost ostavine i troškova školovanja i osposobljavanja za samostalan život ostalih nasljednika“.

Naime, da se (kako može proizaći iz prvog stavka) radi o školovanju koje nije ograničeno na obvezno, onda ne bi imala nikakve svrhe odredba iz stavka drugog koji propisuje pod kojim uvjetima će se uračunavati ili neuračunavati izdaci za daljnje školovanje – nikakvog daljnjeg školovanja ne bi ni bilo.

c) Kako se provodi uračunavanje darova i zapisa i određivanje vrijednosti kod uračunavanja

Nikakve razlike nema u usporedbi Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god. i aktualnog zakona po pitanju kako se obavlja uračunavanje darova i zapisa i određivanje vrijednosti kod uračunavanja. To znači da jednako vrijedi kritika iznesena u odnosu na Zakon o nasljeđivanju iz 1955. god., posebno glede (ne) mogućnosti korekcije ako je rezultat očito nepravedan, nepravičan, očito ne odgovara temeljnoj ideji uračunavanja – neka se pravni i stvarni položaj nasljednika istog nasljednog reda maksimalno izjednači, osim ako je ostavitelj ne samo želio drukčije, nego je i dovoljno jasno tu svoju želju pokazao.

d) Pravo vraćanja darova

U odnosu na pravo vraćanja darova treba konstatirati da je preuzeto identično rješenje. To znači da je u članku 94. propisano da ako nasljednik vrati dar (na što ima pravo), „neće mu se njegova vrijednost uračunati u nasljedni dio, a glede troškova koje je imao za dar i glede oštećenja koja je darovana stvar pretrpjela, imat će položaj poštenog posjednika“, pri čemu je to samo oboriva predmnjeva. S obzirom na identičnost formulacije koju je imao Zakon o nasljeđivanju iz 1955., u tom smislu upućujemo na komentar koji je tamo naveden.

e) Troškovi uzdržavanja nasljednika i duga prema ostavitelju

I glede troškova uzdržavanja i dugova prema ostavitelju zakonodavac nije, ili barem nije bitno odstupio od rješenja iz Zakona o nasljeđivanju iz 1955. god. Ponovno izražavajući čuđenje što ova materija nije objedinjena u jedan članak, upućujemo na komentar rješenja iz Zakona o nasljeđivanju iz 1955. Jedino je aktualni zakon pojam „obvezno školovanje“ koji je praksa široko tumačila, promijenio u formulaciju „ostaviteljeva obveza da nasljednika uzdržava, odnosno školuje“. Riječ „odnosno“ znači alternaciju, znači ILI, a to očito nije ono što je uneseno u zakonski tekst. Uzdržavanje je sigurno širi pojam od školovanja, ne samo zato što obuhvaća razdoblje od rođenja pa dalje (razdoblje školovanja je znatno kraće), nego i zato što su u trošku uzdržavanja i troškovi školovanja.

f) Aktivna legitimacija

Zakon o nasljeđivanju propisao je u čl. 101. da „pravo zahtijevati da se u nasljedni dio jednog nasljednika uračuna vrijednost darova i zapisa imaju njegovi sunasljednici, odnosno nasljednici sunasljednika“. To je identična formulacija koju je imao Zakon o nasljeđivanju iz 1955. pa se u tom smislu upućuje na komentar koji je ondje naveden.

III.4. KOMPARATIVNI PRIKAZ

III.4.1. Države nastale raspadom bivše Jugoslavije

III.4.1.1. Republika Srbija

Članak 66. Zakona o nasljeđivanju Republike Srbije određuje da se zakonskom nasljedniku u njegov nasljedni dio uračunava „dar koji je na bilo koji način dobio od ostavitelja“. Darom se, prema tom zakonu, smatra svako odricanje od prava, pa i odricanje od nasljeđa u korist određenog nasljednika, otpuštanje duga, ono što je ostavitelj za života dao nasljedniku na ime nasljednog dijela ili zbog osnivanja ili proširenja domaćinstva ili obavljanja zanimanja, kao i svako drugo besplatno raspolaganje. U nasljedni dio ne uračunavaju mu se plodovi i druge koristi koje je nasljednik od darovane stvari ili prava imao do ostaviteljeve smrti, a dar se nasljedniku ne uračunava u nasljedni dio ako je ostavitelj u vrijeme darovanja ili kasnije, ili u zapisnik, izjavio da se dar neće uračunati, ili se iz okolnosti MOŽE zaključiti da je to bila namjera ostavitelja.⁴⁵

S obzirom na krug osoba koje mogu zahtijevati kolaciju, srpski zakonodavac zaustavlja se kod sunasljednika, dok hrvatski Zakonom o nasljeđivanju to pravo, između ostaloga, daje i nasljednicima sunasljednika (čl. 101.), pružajući tako veću pravnu sigurnost među potencijalnim pretendentima na nasljedstvo.

Srpski nasljedni propis zapis (legat) naziva „isporukom“. Sadržajno nema razlike, diferencija je samo u izboru jezičnog izraza; prema članku 68. isporuka ostavljena zakonskom nasljedniku uračunava se u njegov nasljedni dio ako iz oporuke ne slijedi što drugo.⁴⁶ Naime, hrvatski Zakon o nasljeđivanju ima ponešto drukčije uređenje, prema kojemu se nasljedniku u njegov nasljedni dio uračunava zapis, osim ako se iz oporuke može zaključiti da je ostavitelj htio da nasljednik dobije legat uz svoj nasljedni dio.⁴⁷ Kako smo već naveli da uporaba pojma ili riječi MOŽE znači pravnu nesigurnost, to smatramo kako je bolja formulacija „... uračunava se u njegov nasljedni dio ako iz oporuke ne slijedi što drugo.“

Kako se u srpskom nasljednom pravu uračunavaju darovi, određuje članak 69. Darovi i zapis uračunavaju se tako što najprije ostali zakonski nasljednici dobivaju iz ostavine odgovarajuću vrijednost, pa se poslije toga ostatak dijeli među nasljednicima. Ako ostavina nije dovoljna da ostali nasljednici dobiju odgovarajuću vrijednost, nasljednik kojemu se vrši uračunavanje nije dužan vratiti išta od primljenoga. Nadalje, time se ne dira u pravila o nužnom dijelu. Tako je uređeno i hrvatskim zakonom.

Nadalje, što se tiče odricanja, srpski zakonodavac određuje da nasljednik koji se odrekao nasljeđa zadržava dar samo u granicama u kojima ne dira u *nužni dio* ostalih nasljednika, dok s druge strane hrvatski zakon ide dublje i određuje u granicama u

⁴⁵ Zakon o nasljeđivanju Republike Srbije, Sl. glasnik RS, br. 46/1995, 101/2003 – odluka USRS i 6/2015 – dalje: Zakon o nasljeđivanju RS ili Zakon o nasljeđivanju Republike Srbije.

⁴⁶ Zakon o nasljeđivanju Republike Srbije čl. 66. – 77.

⁴⁷ Zakon o nasljeđivanju Republike Hrvatske čl. 89. – 101.

kojima se ne dira u *punu vrijednost* nužnog dijela. Pogledamo li detaljnije u hrvatski Zakon o nasljeđivanju, pronaći ćemo zanimljivu odredbu koja ne postoji u srpskom zakonu, a to je odredba da nasljednik ima pravo darovanu stvar vratiti ostavini i ako darovanu stvar vrati, neće mu se vrijednost te stvari uračunati u nasljedni dio, a glede troškova koje je imao za dar i glede oštećenja što ih je darovana stvar pretrpjela, ako se ne dokaže njegovo nepoštenje, imat će položaj poštenog posjednika.

Kako se uračunavaju darovi? Na to će pitanje i hrvatski i srpski zakon dati isti odgovor – prema članku. 72. Zakona o nasljeđivanju RS, pri uračunavanju dara cijeni se vrijednost darovane stvari u trenutku uračunavanja, ali prema njenom stanju u vrijeme kad je darovana. Nadalje, kad se dar sastoji u osiguranju u korist obdarenika (poklonoprimeca), kao vrijednost dara uzima se zbroj uplaćenih premija ako je taj zbroj manji od osigurane svote. Ako je zbroj uplaćenih premija veći od osigurane svote, kao vrijednost dara uzima se osigurana svota. Nasljedniku se u njegov dio uračunava ono što je dugovao ostavitelju.⁴⁸

U nasljedni dio ne uračunavaju se:

- darovi za koje je ostavitelj u trenutku kada je dar učinjen ili kasnije, ili u oporuci, izjavio da se dar ne uračunava, ili se to vidi iz okolnosti slučaja,
- plodovi i druge koristi od poklonjene stvari ili prava, koje je nasljednik imao do smrti ostavitelja,
- uobičajeni manji darovi,
- troškovi uzdržavanja i obaveznog školovanja (a što se tiče troškova koje je ostavitelj imao za dalje školovanje pojedinog nasljednika, npr. studij, odluku o tome uračunavaju li se u nasljedni dio donosi sud, pri čemu naročito cijeni vrijednost ostavine), troškovi daljnjeg školovanja i troškovi za osposobljavanje ostalih nasljednika za samostalan život.⁴⁹

Na koncu možemo izvesti zaključak kako je regulativa instituta uračunavanja darova i zapisa vrlo slična u Hrvatskoj i Srbiji. To znači da načelno vrijede i iste primjedbe, od kojih je svakako najvažnija da ni u kojoj varijanti sud nema mogućnosti odstupati od pravila „vrijednost u vrijeme otvaranja ostavine, stanje u vrijeme darovanja“, pa čak ni kada je to očito suprotno načelima pravednosti i poštenja. Slično vrijedi i kada je predmet dara ili zapisa plodouživanje.

III.4.1.2. Republika Slovenija

Svakom legitimnom nasljedniku (kako slovenski Zakon o dedovanju⁵⁰ naziva zakonskog sukcesora) pripada u njegov nasljedni dio sve što je, na bilo koji način,

⁴⁸ Zakon o nasljeđivanju Republike Srbije, čl. 66. – 77.

⁴⁹ Vidjeti tako u: Beličević, S., *Uračunavanje poklona u nasledni deo*; preuzeto s [paragraf.rs](https://www.paragraf.rs/100pitanja/nasledjivanje/uranucavanje_poklona_u_nasledni_deo.html), URL: https://www.paragraf.rs/100pitanja/nasledjivanje/uranucavanje_poklona_u_nasledni_deo.html (10. VIII. 2018.).

⁵⁰ Zakon o dedovanju Republike Slovenije, Uradni list SRS, št. 15/1976, 23/1978, Uradni list RS, št. 13/1994 – ZN, 40/94 – odl. US, 117/2000 – odl. US, 67/2001, 83/2001 – OZ, 73/2004 – ZN-C, 31/2013 – odl. US in 63/2016), čl. 46. – 58, dalje: Zakon o dedovanju).

primio na ime dara od pokojnika. Pritom je potrebno naglasiti, što je slučaj i u Hrvatskoj i Srbiji, plodovi i druge prednosti koje je nasljednik imao od određene darovane stvari, do smrti umrlog se ne uračunavaju. Dar se ne uračunava ako je ostavitelj, prilikom darovanja, ili kasnije, ili u oporuci naveo da se dar ne uračunava u nasljedni dio, ili ako okolnosti ukazuju da je to bila volja tog ostavitelja. Potomak koji se odrekao nasljedstva zadržava dar u granicama svojeg raspoloživog dijela. U slovenskom zakonu imamo istu situaciju kao i u Hrvatskoj, za razliku od srpske regulacije gdje takvo što ne postoji, naime, obdarenik može vratiti dar u ostavinu. U tom slučaju, njegova vrijednost neće biti uključena u udio u nasljedstvu, s obzirom na troškove koji su nastali, te zbog štete koju je ta stvar pretrpjela, smatra se poštenim posjednikom dok se ne dokaže njegovo nepoštenje. Sukcesoru se u njegov nasljedni dio uračunava i dug koji je imao prema ostavitelju.

Vrijednost dara uračunava se prema istom ključu kao i u Srbiji i Hrvatskoj, dakle, prema stanju u vrijeme darovanja i vrijednosti u vrijeme otvaranja nasljedstva, ali u dar se ne uračunavaju:

- troškovi uzdržavanja i školovanja nasljednika; o tome odlučuje sud prema okolnostima, uzimajući u obzir: vrijednost ostavine, troškove obrazovanja te troškove za podizanje ostalih nasljednika,
- uobičajeni manji darovi,
- vrijednost darova darovanih osobi, umjesto koje nasljednik nasljeđuje (zbog nedostojnosti ili drugog razloga).⁵¹

Pravo zahtijevati uračunavanje darova i zapisa imaju samo sunasljednici.⁵² Isto rješenje možemo pronaći i u Zakonu o nasljeđivanju Republike Srbije, međutim, hrvatski zakon tu beneficiju daje i nasljednicima sunasljednika. Je li takvo rješenje koje određuje zakonodavac u Hrvatskoj dobro i potrebno, o tome se uvijek može raspravljati. Stava smo da ono nije potrebno, iz razloga što se uvodi pravna nesigurnost jer se i nakon smrti sunasljednika može tražiti uračunavanje. Nadalje, važno je naglasiti da Zakon o dedovanju, kao i hrvatski zakon ne određuje u kojem se roku može zahtijevati uračunavanje, odnosno kada nastupa zastara toga prava. Riječ je o itekako uočljivom pravnom nedostatku koji će trebati u budućnosti nadopuniti.

II.4.1.3. Republika Crna Gora

Zakon o nasljeđivanju⁵³ koji je na snazi u Crnoj Gori (48. – 60.) ne samo da sadrži gotovo jednak broj članaka kao i u Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji, već su i raspored te nazivi veoma slični.

Svakom zakonskom nasljedniku uračunava se u nasljedni dio sve što je na bilo koji način dobio na dar od ostavitelja. Prema članku 31. Zakona o nasljeđivanju

⁵¹ Zakon o dedovanju čl. 46. – 58.

⁵² *Ibid.*

⁵³ Zakon o nasljeđivanju Republike Crne Gore, Službeni list CG, br. 74/2008 – dalje: Zakon o nasljeđivanju CG.

CG, darom se smatra i odricanje od prava, oproštaj duga, sve što je ostavitelj za vrijeme svog života dao nasljedniku na ime nasljednog dijela, ili radi osnivanja ili proširenja domaćinstva, ili radi obavljanja djelatnosti, odnosno zanimanja, kao i svako drugo raspolaganje bez naknade. Plodovi i druge koristi koje je nasljednik imao od darovane stvari ili prava sve do smrti ostavitelja ne uračunavaju se, a dar se ne uračunava ako je ostavitelj izjavio u vrijeme dara ili kasnije,⁵⁴ ili u oporuci da se u nasljedni dio dar neće uračunati, ili se iz okolnosti može zaključiti da je to bila volja ostavitelja. Na ove slučajeve primjenjuju se odredbe o nužnom dijelu. Takvo rješenje, uključujući riječ MOŽE, već smo komentirali, pa upućujemo na te dijelove ovog rada. Legat ostavljen zakonskom nasljedniku uračunava se u njegov nasljedni dio, osim ako iz oporuke proizlazi da je oporučitelj htio da nasljednik dobije legat pored svog dijela. Ovdje je vrlo jasno propisano što se htjelo i to je, po našem mišljenju, primjer kako bi norma trebala glasiti, za razliku od one ranije s riječju MOŽE.

Uračunavanje dara i legata provodi se na način da iz ostavine ostali nasljednici dobivaju odgovarajuću vrijednost, pa se tek nakon toga među svim nasljednicima dijeli ostatak ostavine. Ako imovina koju je ostavitelj imao u trenutku smrti nije dovoljna da ostali nasljednici dobiju odgovarajuću vrijednost, nasljednik kojemu se provodi uračunavanje nije dužan vratiti nešto od onoga što je on dobio. Međutim, kad prema volji ostavitelja dar ili legat ne treba uračunavati nasljedniku u njegov nasljedni dio, takav nasljednik zadržava dar odnosno legat i sudjeluje s ostalim nasljednicima u diobi ostavine kao da darovanja odnosno legata nije bilo.⁵⁵ Ovdje imamo jasan pokazatelj jednog od glavnih načela nasljednog prava, odnosno slobode u raspolaganju *mortis causa*, što je zapravo odlika prava vlasništva.

U Zakonu o nasljeđivanju CG postoji slučaj, kao i u Srbiji, različit od rješenja prema hrvatskom Zakonu o nasljeđivanju. Naime, crnogorski Zakon o nasljeđivanju u članku 52. određuje da nasljednik koji se odrekao nasljedstva, zadržava dar u granicama raspoloživog dijela, dok s druge strane Zakon o nasljeđivanju RH smatra da sukcesor može zadržati poklon samo u mjeri u kojoj ne sprečava nužne nasljednike u ostvarenju *pune vrijednosti* svog nužnog dijela. Naglasak je na punoj vrijednosti, što znači da ne može zadržati dar ako se samo i manjim dijelom umanjuje vrijednost nužnog dijela. Isto vrijedi i za zapis.

U slučaju da nasljednik darovanu mu stvar vrati u ostavinu, neće mu se njena vrijednost uračunati u nasljedni dio, a ukoliko se ne dokaže njegovo nepoštenje, u pogledu troškova koje je učinio za stvar i u pogledu oštećenja koja je ona pretrpjela, on će se smatrati poštenim posjednikom. Nadalje, vrlo je važno naglasiti da i Zakon o nasljeđivanju CG (kao što je slučaj i u Hrvatskoj i u Sloveniji i u Srbiji) određuje da se pri uračunavanju dara nasljedniku u nasljedni dio uzima vrijednost darovane stvari u trenutku smrti ostavitelja, a prema njenom stanju u vrijeme darovanja.

U nasljedni dio ne uračunavaju se:

⁵⁴ Štetna situacija u koju dužnik pada ako ne izvrši isplatu u predviđenom roku.

⁵⁵ Zakon o nasljeđivanju CG čl. 48. – 60.

- troškovi izdržavanja nasljednika i njegovog obveznog školovanja,
- uobičajeni manji darovi,
- darovi učinjeni osobi umjesto koje nasljednik dolazi na nasljeđe zbog nedostojnosti te osobe ili zbog njezina isključenja iz nasljeđa ili zbog lišenja nužnog dijela.⁵⁶

Posljednji navedeni slučaj različit je u odnosu na hrvatsko rješenje. Naime, hrvatski Zakon o nasljeđivanju u čl. 99. određuje da se „vrijednost darova učinjenih osobi umjesto koje nasljednik nasljeđuje uračunava u nasljedni dio“,⁵⁷ i tu staje. Međutim, Zakon o nasljeđivanju CG, pored navedenog, sadrži i odredbu da se uračunavaju u nasljedni dio darovi učinjeni osobi „umjesto koga nasljednik pozvan na nasljeđe uslijed smrti te osobe ili uslijed njegovog odricanja od nasljeđa“.⁵⁸ Drugim riječima, dar učinjen osobi umjesto koje je nasljednik pozvan da naslijedi neće se uračunati u nasljedni dio samo ako je razlog tomu nedostojnost ili isključenje iz nasljeđa ili lišenje nužnog dijela osobi umjesto koje nasljeđuje. S druge strane, dar će se uračunati ako je razlog smrt ili odricanje osobe umjesto koje je nasljednik pozvan. Iako ovo rješenje može značiti kompliciranje postupka ipak je, barem načelno, pohvalno razlikovati različite situacije. Ipak bi radije podržali različitost koja bi počivala na kriteriju je li neku situaciju moguće simulirati ili se radi o nečemu gdje je zloraba (barem taj tip) isključena.

Pravo zahtijevati uračunavanje, kao što je slučaj i u Sloveniji i Srbiji, a za razliku od Hrvatske (gdje to pravo imaju i nasljednici nasljednika), imaju samo sunasljednici. U praksi smatramo da je lako moguće tumačenje prema kojemu se i ovo pravo nasljeđuje, što bi navedena zakonska rješenja izjednačilo.

III.4.1.4. Republika Bosna i Hercegovina

U Bosni i Hercegovini (BiH) postoji paralelno nasljednopravno zakonodavstvo, odnosno čak i trojno, što znači da pratimo propise nasljednog prava koje su donijeli Federacija BiH, Republika Srpska i Distrikt Brčko. Regulacije su međusobno praktično identične. U nastavku će biti izložena i analizirana pravna regulacija, sadržana u čl. 49. – 61. Zakona o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine.⁵⁹

Prema navedenom zakonu, svakom zakonskom nasljedniku u nasljedni dio uračunava se sve što je na bilo koji način dobio na dar od ostavitelja. Što je s plodovima i drugim koristima koje je nasljednik imao od darovane stvari sve do ostaviteljeve smrti? Oni mu se ne uračunavaju. Postoji li mogućnost da se dar ne uračunava? Tako je, on se ne uračunava ako je ostavitelj izjavio, u vrijeme dara ili kasnije, ili u oporuci ili u ugovoru o nasljeđivanju, da se dar neće uračunati u nasljedni dio, ili se iz okolnosti može zaključiti da je to bila ostaviteljeva volja,

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Zakon o nasljeđivanju Republike Hrvatske čl. 89. – 101.

⁵⁸ Zakon o nasljeđivanju CG čl. 48. – 60.

⁵⁹ Zakon o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije BiH br. 80/2014 – dalje: Zakon o nasljeđivanju Federacije BiH.

međutim, navedeno ne utječe na odredbe o nužnom dijelu, s tim da se uvijek u vrijednost nužnog dijela nužnom nasljedniku uračunavaju darovi koje je dobio. Legat ostavljen zakonskom nasljedniku uračunava se u njegov nasljedni dio, ali ipak postoji mogućnost i da se ne uračunava, a to je u situaciji kada iz ugovora ili iz ugovora o nasljeđivanju proizlazi ostaviteljeva želja da nasljednik dobije legat pored svog dijela. Ovdje možemo uočiti jednu važnu razliku između hrvatskog i bosansko-hercegovačkog nasljednog prava, naime, u ovom drugom **ugovor** može biti, kako to vidimo iz ove odredbe, osnova za nasljeđivanje, što s druge strane nije slučaj.

Uračunavanje dara i legata provodi se tako da ostali nasljednici dobivaju iz ostavine odgovarajuću vrijednost, a poslije toga se među svim nasljednicima dijeli ostatak ostavine. Postoji li mogućnost da nasljednik kojem se provodi uračunavanje dara i legata nije dužan vratiti im nešto od onoga što je dobio? Da, tako je u situaciji kada imovina koju je ostavitelj imao u trenutku smrti nije dovoljna da ostali nasljednici dobiju odgovarajuću vrijednost. Kada prema ostaviteljevoj volji dar ili legat ne treba uračunavati nasljedniku u njegov nasljedni dio, takav nasljednik zadržava dar, odnosno legat i sudjeluje s ostalim nasljednicima u diobi ostavine kao da dara, odnosno legata nije ni bilo. Nasljednik će moći zadržati dar, odnosno legat u granicama raspoloživog dijela kada ima nužnih nasljednika, a prema ostaviteljevoj volji dar ili legat ne treba uračunati nekom nasljedniku u njegov nasljedni dio.⁶⁰

Što je s nasljednikom koji se odrekao nasljeđa? On zadržava dar u granicama raspoloživog dijela. Nasljednik ima pravo zahtijevati ispunjenje legata samo u granicama raspoloživog dijela. Također nasljednik ima pravo darovanu mu stvar vratiti u ostavinu. U tom slučaju neće mu se njena vrijednost uračunati u nasljedni dio, a u pogledu troškova koje je učinio za stvar i u pogledu oštećenja koja je pretrpjela, smatrat će se poštenim posjednikom, ukoliko se ne dokaže suprotno.⁶¹

Određivanje vrijednosti darova pri uračunavanju darova nasljedniku u nasljedni dio provodi se u skladu s odredbama člana 33. Zakona o nasljeđivanju Federacije BiH. Navedeni članak glasi: *pri procjenjivanju poklona uzima se vrijednost poklonjene stvari u trenutku ostaviteljeve smrti, a prema njenom stanju u vrijeme kada je poklon učinjen*. Iz navedenoga zaključujemo da je način određivanja vrijednosti darova sličan prethodno obrađenim državama.

U nasljedni dio prema Zakonu o nasljeđivanju Federacije BiH ne uračunava se (članci 49. – 61.):

- ono što je potrošeno na uzdržavanje nasljednika i na njegovo obavezno školovanje. Hoće li se troškovi koje je ostavitelj imao za daljnje školovanje nasljednika uračunati u njegov nasljedni dio i u kojoj mjeri, odlučit će sud na zahtjev nasljednika prema okolnostima, uzimajući u obzir naročito vrijednost ostavine i troškova školovanja i osposobljavanja za samostalan život ostalih nasljednika,

⁶⁰ Vidjeti: Zakon o nasljeđivanju Federacije BiH čl. 49. – 61.

⁶¹ *Ibid.*

- darovi učinjeni osobi umjesto koje nasljednik dolazi na nasljeđe zbog nedostojnosti te osobe, ili zbog njenog isključenja iz nasljeđa ili zbog lišenja nužnog dijela,
- uobičajeni manji darovi.

Međutim, u nasljedni dio ipak će se uračunati dug koji je nasljednik imao prema ostavitelju, te darovi učinjeni osobi umjesto koje nasljednik dolazi na nasljeđe (npr. unuk umjesto sina) uslijed smrti te osobe ili uslijed njezina odricanja od nasljeđa. Ovdje vidimo sličnost sa Zakonom o nasljeđivanju CG. Nadalje, zakonodavac u BiH daje pravo zahtijevati uračunavanje ne samo sunasljednicima, već i nasljednicima sunasljednika.⁶² Takvo rješenje, u odnosu na ostale države, prihvaćaju Hrvatska i BiH.

III.4.1.5. Republika Makedonija

Prema člancima 50. – 61. Zakona za nasleđivanje Republike Makedonije,⁶³ svakom se zakonskom nasljedniku ubraja u njegov nasljedni dio sve što je na bilo koji način primio kao dar od ostavitelja. Plodovi i druge pogodnosti koje dolaze od darova koje je nasljednik dobio do smrti ostavitelja ne ubrajaju se. Također, dar se ne ubraja u nasljedni dio ako je ostavitelj prilikom darovanja ili poslije, primjerice u oporuci, izjavio da se dar ne uračunava u nasljedni dio. Ako je darovanje učinjeno 90 dana prije smrti, primjenjuju se odredbe o nužnom dijelu. Nadalje, nasljedniku se u njegov nasljedni dio uračunava i legat, osim ako se može iz oporuke zaključiti da je volja ostavitelja bila da on dobije i zapise pored svoga nasljednog dijela. Kada se, po volji ostavitelja, nasljedniku zapis ne uračunava u njegov nasljedni dio, takav nasljednik sudjeluje s ostalim nasljednicima u diobi ostavine. Međutim, makedonski zakon sadrži odredbu, a sličnu nećemo pronaći u ostalim državama bivše SFRJ, prema kojoj nasljednik koji je odustao od nasljedstva zadržava dar, osim ako je učinjen posljednjih 90 dana života ostavitelja – ako je njime povrijeđen dio drugog nasljednika, taj ima pravo zahtijevati da dar bude uračunat samo u onoj mjeri u kojoj se ne vrijeđa njegov nužni dio.

U usporedbi s ostalim državama – republikama bivše SFRJ, makedonski zakon sadrži identične odredbe o tome na koji se način vrijednost dara uračunava, pa tako članak 55. određuje da se uzima stanje prilikom darovanja, a vrijednost prilikom otvaranja nasljedstva.

U nasljedni dio se, prema čl. 57. Zakona o nasljeđivanju Makedonije ne uračunavaju sredstva potrošena za školovanje nasljednika. O tome odlučuje sud u skladu s okolnostima, uzimajući u obzir i troškove školovanja drugih nasljednika. S druge strane, hrvatski Zakon o nasljeđivanju propisuje da se takvo što ne uračunava samo u mjeri u kojoj je nasljednik dužan to učiniti.

⁶² *Ibid.*

⁶³ Zakon za nasleđivanje Republike Makedonije, Sl. Vesnik na R. Makedonija br. 47/1996. od 12. rujna 1996., dalje: Zakon o nasljeđivanju Makedonije.

Nasljedniku se u njegov nasljedni dio ubraja i dug koji je imao prema ostavitelju. Također se darovi dani osobi na čijem se mjestu nasljednik nasljeđuje ubrajaju u nasljedni dio. Pravo zahtijevati uračunavanje imaju samo sunasljednici, ne i nasljednici sunasljednika.

III.4.2. Neki drugi strani primjeri

III.4.2.1. Njemačko pravo

Collatio bonorum u njemačkom građanskom zakoniku 18. kolovoza 1896. god. (stupio na snagu 1. siječnja 1900. god.) ili BGB-u⁶⁴ pravno je uređen i to tako da je *prima facie* sličan hrvatskom zakonodavstvu. U § 2050. BGB-a⁶⁵ nalaže se nasljednicima obveza sve ono što su za života dobili od ostavitelja – osim u slučaju ako ostavitelj u vrijeme davanja nije naložio drugačije (što je sadržajno bitno različito od hrvatskog rješenja koje uporabom riječi MOŽE otvara veliku mogućnost da se ništa ne uračunava jer bi to moglo biti volja ostavitelja) – uračunati u nasljedni dio. Doprinosi koji su bili namijenjeni kao prihod, troškovi za obuku ili zanimanje uračunavat će se samo ako nadilaze mjeru koja je prikladna financijskim mogućnostima ostavitelja – iako je ovo svojevrsan pravni standard, ovo rješenje smatramo dobrim, i uz sudsku praksu koja je u njemačkom pravu bogata, problema ima malo. Ostali darovi uračunat će se ako je ostavitelj očitovao takvu volju u vrijeme darivanja.

Već sljedeći paragraf (2051). BGB-a⁶⁶ uređuje slučaj da ako potomak, kojem bi bilo obvezno uračunati darove u nasljedni dio, nije u mogućnosti biti nasljednikom prije ili poslije otvaranja nasljedstva, darovi koji su njemu darovani za života moraju biti uračunati potomku koji dolazi na njegovo mjesto. Ako je ostavitelj naveo zamjenskog nasljednika pojedincu koji nije u mogućnosti biti nasljednikom, u slučaju sumnje presumira (predmnijeva) se da zamjenski nasljednik neće dobiti više od onoga što bi dobio potomak, uzimajući u obzir i obvezu uračunavanja.

⁶⁴ *Bürgerliches Gesetzbuch*, 1896. – dalje: BGB, vidjeti u: Palandt, O., *Bürgerliches Gesetzbuch*, bearbeitet von Bassenge, Brudermüller, Diederichsen, Edenhofer, Heinrichs, Heldrich, Putzo, Sprau, Thomas, Weidenkaff, 61. Auflage, Verlag C.H. Beck, München 2002.

⁶⁵ § 2050. BGB: Abkömmlinge, die als gesetzliche Erben zur Erbfolge gelangen, sind verpflichtet, dasjenige, was sie von dem Erblasser bei dessen Lebzeiten als Ausstattung erhalten haben, bei der Auseinandersetzung untereinander zur Ausgleichung zu bringen, soweit nicht der Erblasser bei der Zuwendung ein anderes angeordnet hat. Zuschüsse, die zu dem Zwecke gegeben worden sind, als Einkünfte verwendet zu werden, sowie Aufwendungen für die Vorbildung zu einem Beruf sind insoweit zur Ausgleichung zu bringen, als sie das den Vermögensverhältnissen des Erblassers entsprechende Maß überstiegen haben. Andere Zuwendungen unter Lebenden sind zur Ausgleichung zu bringen, wenn der Erblasser bei der Zuwendung die Ausgleichung angeordnet hat.

⁶⁶ § 2051. BGB: Fällt ein Abkömmling, der als Erbe zur Ausgleichung verpflichtet sein würde, vor oder nach dem Erbfall weg, so ist wegen der ihm gemachten Zuwendungen der an seine Stelle tretende Abkömmling zur Ausgleichung verpflichtet. Hat der Erblasser für den wegfallenden Abkömmling einen Ersatzerben eingesetzt, so ist im Zweifel anzunehmen, dass dieser nicht mehr erhalten soll, als der Abkömmling unter Berücksichtigung der Ausgleichungspflicht erhalten würde.

BGB u § 2053.⁶⁷ također uređuje materiju koja se tiče uračunavanja. Naime, dar ostavitelja, koji je upućen daljnjem potomku umjesto bližega potomka, koji bi ga inače isključio od nasljeđivanja, ali nije u mogućnosti biti nasljednikom ili dar koji je upućen potomku koji je došao na mjesto nasljednika kao zamjenski nasljednik, neće biti uračunat u nasljedni dio, osim ako ostavitelj nije drugačije očitovao volju. Isto pravilo primijenit će se ako je potomak primio dar od ostavitelja prije no što je zakonski postao nasljednikom.

Iznimno je važan § 2055. BGB-a⁶⁸ koji uređuje način izvršavanja kolacije u slučaju diobe: vrijednost darova svih nasljednika uračunat će se u njihov nasljedni dio. Vrijednost svih darova koji se trebaju uračunati u nasljedni dio dodat će se vrijednosti cijele ostavine koja se treba razdijeliti između nasljednika. Vrijednost se gleda prema vremenu kada je darovanje obavljeno. U sljedećem § 2056.⁶⁹ BGB-a uređuje se slučaj u kojemu je nasljednik dobio dar veće vrijednosti nego što je vrijednost koju bi dobio diobom nasljedstva tako da on nije obvezan platiti višak. U ovakvom slučaju ostavina se dijeli između ostalih nasljednika na način da će vrijednost dara, ali i udio nasljednika koji je primio dar, biti isključeni iz uračunavanja.

Paragraf 2057.⁷⁰ nalaže da je svaki nasljednik obvezan svim drugim nasljednicima dati na njihov zahtjev sve potrebne informacije koje su vezane za dar koji će se uračunavati sukladno § 2050. do 2053. Odredbe iz § 260. i 261. koje se odnose na obveze davanja izjave umjesto prisege primjenjivat će se s potrebnim modifikacijama.

Uspoređujući odredbe njemačkog BGB-a i Zakona o nasljeđivanju vidljivo je da postoji stanovita sličnost u reguliranju uračunavanja darova u nasljedni dio između ova dva pravna vrela. Svrha ovog instituta u jednom je i u drugom pravnom vrelu ista, a to je da se ostavina pravično raspodijeli među zakonskim nasljednicima, te da se izbjegne bilo kakva nejednakost i nepravедnost kod nasljeđivanja. Iako postoje vidljive sličnosti, važno je naglasiti da ipak postoje i razlike. Po našem

⁶⁷ § 2053. BGB: Eine Zuwendung, die ein entfernterer Abkömmling vor dem Wegfall des ihn von der Erbfolge ausschließenden näheren Abkömmlings oder ein an die Stelle eines Abkömmlings als Ersatzerbe tretender Abkömmling von dem Erblasser erhalten hat, ist nicht zur Ausgleichung zu bringen, es sei denn, dass der Erblasser bei der Zuwendung die Ausgleichung angeordnet hat. Das Gleiche gilt, wenn ein Abkömmling, bevor er die rechtliche Stellung eines solchen erlangt hatte, eine Zuwendung von dem Erblasser erhalten hat.

⁶⁸ § 2055. BGB: Bei der Auseinandersetzung wird jedem Miterben der Wert der Zuwendung, die er zur Ausgleichung zu bringen hat, auf seinen Erbteil angerechnet. Der Wert der sämtlichen Zuwendungen, die zur Ausgleichung zu bringen sind, wird dem Nachlass hinzugerechnet, soweit dieser den Miterben zukommt, unter denen die Ausgleichung stattfindet. Der Wert bestimmt sich nach der Zeit, zu der die Zuwendung erfolgt ist.

⁶⁹ § 2056. BGB: Hat ein Miterbe durch die Zuwendung mehr erhalten, als ihm bei der Auseinandersetzung zukommen würde, so ist er zur Herauszahlung des Mehrbetrags nicht verpflichtet. Der Nachlass wird in einem solchen Falle unter den übrigen Erben in der Weise geteilt, dass der Wert der Zuwendung und der Erbteil des Miterben außer Ansatz bleiben.

⁷⁰ Jeder Miterbe ist verpflichtet, den übrigen Erben auf Verlangen Auskunft über die Zuwendungen zu erteilen, die er nach den §§ 2050. bis 2053. zur Ausgleichung zu bringen hat. Die Vorschriften der §§ 260, 261 über die Verpflichtung zur Abgabe der eidesstattlichen Versicherung finden entsprechende Anwendung

mišljenju, ključna, najveća razlika baš je kod pitanja tumačenja volje ostavitelja da li uračunavati dar. U usporedbi s hrvatskim rješenjem, apsolutnu prednost dajemo onom njemačkom.

III.4.2.2. Talijansko pravo

Collatio bonorum pravni je institut koji se u talijanskom nasljednom pravu razrađuje u odredbama talijanskog Građanskog zakonika (Codice civile)⁷¹ i to baš pod naslovom *Delle successioni* (O nasljeđivanju) u dijelu nazvanom *Libro secondo* (Knjiga druga) – NASLOV IV – *Della divisione* (O podjeli odnosno diobi); POGLAVLJE II – *Della collazione* (O uračunavanju) čl. 737. – 751. Prema navedenim odredbama, uračunavanje je poseban institut u nasljednom pravu kojim potomci i bračni drug koji prihvaćaju nasljedstvo predaju u ostavinu ono što su dobili na ime dara od ostavitelja. Prema talijanskom pravu kolacija je obvezna, osim ako je ostavitelj izričito isključio darovano od uračunavanja (čl. 737.), a isto vrijedi i za darove umjerene vrijednosti (čl. 738.).

Prema mišljenju Vrhovnog kasacijskog suda (*Suprema Corte di Cassazione*), institut kolacije nalazi svoje temelje u pretpostavci da je ostavitelj (*de cuius*), darujući za života djeci i bračnom drugu, prenio na njih dio ostavine prije samog otvaranja nasljedstva. Iz tog talijanski Codice Civile propisuje uži krug osoba koje podliježu uračunavanju, pa tako nabraja samo ostaviteljevu djecu i njihove potomke te bračnoga druga. U talijanskom Codice civile sunasljednici podložni uračunavanju moraju predati u ostavinu sve što im je bilo darovano, međutim kod nekretnina mogu birati hoće li predati samu darovanu nekretninu u ostavinu ili će se uračunavati njena vrijednost.

Codice civile u čl. 747. određuje da će se uračunavati prema vrijednosti dara u trenutku otvaranja nasljedstva, uz uzimanje u obzir poboljšica učinjenih od darovanja do otvaranja nasljedstva, pri čemu uračunavanju ne podliježu zapisi.

III. 4.2.3. Austrijsko pravo

Materija uračunavanja u austrijskom je pravu dio austrijskog Općeg građanskog zakonika (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch⁷²), u dijelu pod nazivom *V. Anrechnung beim Erbteil* (§ 752. – § 755.) i dijelu III. *Pflichtteilsermittlung* (§ 781. – § 788.).

U § 752. austrijski zakonodavac traži priznavanje imovine koja je darovana između nasljednika. Potreban je pisani oblik ugovora, pri čemu se ogleda formalizam. Prema § 754. zakonodavac traži da se u ostavinu uračuna i ono što su preci dobili, a osoba u nasljednopravnom slijedu dolazi na njihovo mjesto. U § 755. i 788. prikazana je metoda izračuna vrijednosti dara. Kod uračunavanja vrijednosti

⁷¹ Codice civile, Testo approvato con R. Decreto 16 marzo 1942-XX, n. 262, La libreria dello stato, Roma, 1942-XX E. F., dalje: Codice civile ili CC.

⁷² Austrijski Opći građanski zakonik (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch) – dalje: ABGB ili OGZ.

dara treba uzeti u obzir dar u trenutku darovanja. Vrijednost se u trenutku smrti procjenjuje po „*Statistik Austria*“ potrošačkom indeksu i uračunava se u indeksu. Procijenit će se u vrijeme darovanja, a vrijednost će se prilagođavati do trenutka smrti ostavitelja prema indeksu potrošačkih cijena koje objavi „*Statistik Austria*“.

U § 781. zakonodavac ističe što se smatra darom i pritom navodi: oprema za dijete, unaprijed određeni obvezni dio, naknada za odricanje od nasljedstva ili obveznog dijela, prijenos imovine u privatnu zakladu, davanje statusa privatne zaklade u mjeri u kojoj je ostavitelj dao svoju imovinu te, kao posljednje u nabravanju, daje široku formulaciju, vrstu pravnog standarda: „... bilo koja druga djelatnost koja prema svom gospodarskom sadržaju predstavlja slobodan pravni posao među živim osobama“. U § 782. uređena su darovanja koja je ostavitelj napravio prema osobama koje nisu nužni nasljednici. Na zahtjev osobe koja ima pravo na obvezne doprinose, darovi koje je ostavitelj darovao osobama koje nisu nužni nasljednici u razdoblju od dvije godine prije njegove smrti, uračunat će se u izračun ostavine. Zakonodavac navodi da pravo na obvezne doprinose ima samo potomak kojemu je darovano u vrijeme smrti pokojnika, uzdržavano dijete, nužni nasljednik, supružnik ili registrirani partner.

Tko i u kojem slučaju ima ovlaštenje tražiti uračunavanje u ostavinu uređeno je u § 783. U § 784. zakonodavac ističe da darovi koji su od prihoda i bez umanjena obiteljske imovine, te su u dobrotvorne svrhe, ne smiju se dodavati niti oduzimati, osim ako nisu drugačije ugovorili darovatelj i primatelj dara. Onaj tko ima pravo tražiti uračunavanje određenih darovanja u ostavinu, prema § 786. ima i pravo na informaciju protiv nasljednika.

S obzirom na značenje koje OGZ ima za hrvatsko pravo (i za pozitivno pravo, a još više za ono u prethodnih više od 70 godina), bilo bi za očekivati manje razlike između hrvatskog i austrijskog prava uopće, zatim nasljednog prava uopće, pa tako konkretno i glede kolacije. Međutim, kada se uzme u obzir da nije ni u pravu bivše države prihvaćeno nasljeđivanje urudžbom (nego *ex lege*), sve ipak izgleda logičnije. U tom kontekstu treba gledati i velike razlike u uređivanju pravnog instituta kolacije.

IV. POSTAVLJANJE I ANALIZA PROBLEMA

IV.1. POSTAVLJANJE PROBLEMA

Collatio bonorum ili uračunavanje darova i zapisa zakonskim nasljednicima pravni je institut koji svoj *ratio* ima u izjednačavanju osoba koje su u istom pravnom položaju, ali uzimajući u obzir darove, eventualno i zapise. Pravo ostavitelja raspolagati svim što ima jest neupitno i načelno neograničeno⁷³ pravo, pa ako ostavitelj darovanjima nije htio obdarenika privilegirati (osim po vremenu raspolaganja, odnosno ako je htio da se taj privilegij ograniči samo na ranije

⁷³ Druga je stvar zaštita nužnoga dijela, čime se u ovom radu ne bavimo.

stjecanje) iz ostavine se najprije izjednače oni koji nisu dobili darove (ili su ih dobili manje) s onima koji su ih dobili, a nakon toga slijedi podjela onoga to je preostalo (ako je preostalo) po zakonu.

U skladu s neograničenim pravima ostavitelja raspolagati svojim i za života i *mortis causa* (ne računajući prava nužnih nasljednika), potrebno je (samo) vrlo jasno odrediti (jer u vrijeme postupanja ostavitelj je mrtav, što bitno smanjuje mogućnosti dokazivanja u slučaju eventualnih prijepora) pravila tumačenja volje ostavitelja, i to je svakako prioritet. Naime, jasno je da je sklapanjem (formalnog ili neformalnog) ugovora o darovanju manifestirao svoju volju nešto nekome darovati. Manje je jasno je li time samo nekome htio ranije dati ono što bi mu (ili dio toga) kasnije pripalo po osnovi zakonskog nasljeđivanja ili je htio darovanjem umanjiti ono što će kasnije dijeliti zakonski nasljednici. Drugim riječima, bitno je i odlučno odrediti kada se darovi ne uračunavaju, a kada (i kako) se uračunavaju. Vrlo je lako i jednostavno (ako nam je volja ostavitelja prioritet, a tako bi moralo biti) kada ostavitelj jasno pokaže svoju volju jer je jasno da tu volju treba poštovati. Problem je kada je ne pokaže (što će biti često) jer u tom slučaju je jedina realna mogućnost pronaći rješenje uz pomoć predmnjeva i pravila o teretu dokaza. Drugim riječima, na kome je teret dokaza da se dar ne uračunava i kako formulirati zakonsko rješenje glede pitanja koji se darovi ne uračunavaju, ako volja ostavitelja nekim slučajem nije jasno izražena.

Dodatno (nakon pravila tumačenja volje ostavitelja u svezi s uračunavanjem, što sigurno spada u potencijalno prijeporna pitanja) moramo analizirati samo ono što je još eventualno prijeporno kod ovog pravnog instituta, a već smo na više mjesta istaknuli što je to:

- treba li ili ne treba (a za slučaj potvrdnog odgovora i na koji način) dopustiti, kao rijetku iznimku, odstupanje od općeg pravila kako se provodi uračunavanje i je li hrvatsko pozitivno pravo pravilno odabralo to opće pravilo,
- koji darovi se ne uračunavaju,
- tko ima aktivnu legitimaciju uračunavanje tražiti.

Dragocjenu pomoć u istraživanju predstavljaju nam i razni zakonski tekstovi više zakonodavaca (od onih sastavnica bivše države pa dalje) i svakako praksa u njihovoj implementaciji. Unutar navedenoga, nekako nam izgleda najznačajnije i najspornije u primjerima koje smo istražili to što je, prema Zakonu o nasljeđivanju iz 1955. i prema aktualnom hrvatskom zakonu, dovoljno da se MOŽE zaključiti kako je ostavitelj htio neuračunavanje. To je jasno favoriziranje opcije – alternative prema kojoj je to najčešći slučaj, a iznimka će biti uračunavanje. Moguće je, naravno, i drukčije.

IV.2. ANALIZA PROBLEMA

Prema našem mišljenju, ključna je problematična odredba iz dijela o darovima koji se ne uračunavaju. Pri tome nije sporno da se vrijednost dara ne uračunava ako je

ostavitelj izjavio u vrijeme darovanja ili poslije, ili u oporuci, da se dar ne uračunava. Sporno je, međutim, što ako ta volja ostavitelja nije jasna ili nije dovoljno jasna. Smatramo kako je loša pozitivna odredba hrvatskog nasljednog prava prema kojoj je dovoljno iz okolnosti MOŽE zaključiti da je to bila volja ostavitelja, kao i da pri uračunavanju vrijede odredbe o nužnom dijelu. Naime, gotovo uvijek će biti moguć (pored drugog ili pored drugih) i takav zaključak. Bitno jest je li prema razumnim kriterijima vjerojatniji zaključak da je ostavitelj htio uračunavanje ili da nije htio uračunavanje. Točno je da će vjerojatno biti rijetka situacija u kojoj će se MORATI nešto zaključiti, ali i tada je rješenje u naprijed navedenom kriteriju razuma. Unatoč tome što nije moguće do kraja izjednačiti teret dokaza s predmnjevanja (razlike nisu samo teorijske), ipak je korisno ukazati na mogućnost koja djeluje vrlo logično, a to je primjena i na ovu situaciju (uračunavanje) članka 50. aktualnog Zakona o nasljeđivanju prema kojemu se u slučaju dvojbe o pravoj oporučiteljevoj namjeri treba držati onoga što je povoljnije za oporučnog, a ne za zakonskog nasljednika. Primijenjeno *in concreto*, to znači da bi se pogodnost za oporučne nasljednike trebala široko tumačiti, tako da obuhvati i sva darovanja. Unatoč tome što postoje drukčija zakonska rješenja uglednih zakonodavaca (npr. talijanski Codice civile), mi ipak smatramo da uračunavanju podliježu i zapisi, a ne samo darovi.

Kao uzor *de lege ferenda* (glede onoga što se ne uračunava) vidimo njemački primjer.⁷⁴ U § 2050. BGB-a⁷⁵ nalaže se nasljednicima obveza uračunati u nasljedni dio sve ono što su za života dobili od ostavitelja, osim u slučaju ako ostavitelj u vrijeme davanja nije naložio drugačije (što je sadržajno bitno različito od hrvatskog rješenja koje uporabom riječi MOŽE otvara veliku mogućnost da se ništa ne uračunava jer bi to moglo biti volja ostavitelja). Doprinosi koji su bili namijenjeni kao prihod, troškovi za obuku ili zanimanje uračunavat će se samo ako nadilaze mjeru koja je prikladna financijskim mogućnostima ostavitelja – iako je ovo svojevrsan pravni standard, to nam rješenje izgleda vrlo dobro i uz sudsku praksu koja je u njemačkom pravu bogata, problema ima vrlo malo. Ostali darovi uračunat će se ako je ostavitelj očitovao takvu volju u vrijeme darivanja.

Dodatno, sigurni smo da zakonsku formulaciju prema kojoj se ne uračunavaju plodovi i koristi već i *de lege lata* treba tumačiti na način da se to ne odnosi na darovanje plodouživanja koje je i dopušteno i moguće.

Iskazali smo sumnju u zakonsko rješenje hrvatskog pozitivnog prava glede toga kako se provodi uračunavanje darova i zapisa i određivanje vrijednosti kod uračunavanja. Pri tome uopće ne mislimo na neku klasičnu situaciju jer tu problema

⁷⁴ Istodobno, to je strani uzor za koji vjerujemo da ima lošije rješenje od našeg glede stanja koje se uzima kao relevantno za uračunavanje.

⁷⁵ Abkömmlinge, die als gesetzliche Erben zur Erbfolge gelangen, sind verpflichtet, dasjenige, was sie von dem Erblasser bei dessen Lebzeiten als Ausstattung erhalten haben, bei der Auseinandersetzung untereinander zur Ausgleichung zu bringen, soweit nicht der Erblasser bei der Zuwendung ein anderes angeordnet hat. Zuschüsse, die zu dem Zwecke gegeben worden sind, als Einkünfte verwendet zu werden, sowie Aufwendungen für die Vorbildung zu einem Beruf sind insoweit zur Ausgleichung zu bringen, als sie das den Vermögensverhältnissen des Erblassers entsprechende Maß überstiegen haben. Andere Zuwendungen unter Lebenden sind zur Ausgleichung zu bringen, wenn der Erblasser bei der Zuwendung die Ausgleichung angeordnet hat.

i nema. Međutim, činjenica je da u praksi postoje slučajevi kada će doslovna primjena zakonske norme nametnuti rješenje koje će očito biti daleko, dapače i suprotno onome što zahtijevaju brojna pravna načela, kao npr. načelo pravičnosti, pravednosti, ali i jednakosti pred zakonom, posljedično i vladavini prava i pravnoj sigurnosti.

V. ZAKLJUČAK

U nasljednom pravu općenito gotovo da i nema nekih posebnih, naglašenih pravnih problema koji se u praksi pretvaraju u skandale s podlogom u gotovo nedokazivim utjecajima zainteresiranih pojedinaca i skupina na donošenje nekog zakonskog rješenja. To ima za posljedicu pasivnost, ne samo zakonodavca, nego i svih drugih mogućih sudionika u razrješenju nekog pravnog problema. Kada se ozbiljno i temeljito pristupi istraživanju, onda postane jasno da problema ipak ima i da prigoda koja je postojala prigodom donošenja aktualnog Zakona o nasljeđivanju iz 2003. da se unesu i brojne i dijelom velike promjene, ni približno nije iskorištena. Obično se kao samodovoljan argument za ovu tezu koristi primjer prošle godine (2018.) umrlog Stephena Williama Hawkinga,⁷⁶ intelektualca svjetskog glasa koji je držao predavanja na svim najprestižnijim svjetskim sveučilištima, ali po hrvatskom nasljednom pravu nije mogao napraviti vlastoručnu oporuku. Bilo bi lijepo da je to jedini problem, ali to je samo vrh ledene sante. Struka je i te kako svjesna⁷⁷ da postoje ogromni problemi, pa tako npr. i po pitanju aktivne i pasivne legitimacije u nasljednopravnim parnicama općenito, a posebno dok ne postoji nikakvo, kamoli pravomoćno rješenje o nasljeđivanju, istodobne nazočnosti dvoje svjedoka kod usmene oporuke, nepriznavanje ogromnog napretka tehnike na području nasljeđivanja i posebno oporučivanja.

Literatura

1. Antić, O., *Nasljedno pravo*, osmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet u Beogradu, Službeni glasnik, Beograd, 2009.
2. Babić, I., *Nasljedno pravo*, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Službeni glasnik, Beograd, 2008.
3. Blagojević, B. T., *Nasljedno pravo u Jugoslaviji*, Savremena administracija, Beograd, 1982.

⁷⁶ Stephen William Hawking (Oxford, 8. siječnja 1942. – Cambridge, 14. ožujka 2018.) bio je britanski teoretski fizičar. Studirao je na Sveučilištu Oxford, a doktorirao na Sveučilištu Cambridge. Već 1974. godine postao je član Kraljevskog društva iz Londona, jednog od najstarijih znanstvenih udruženja na svijetu. Predavao je, sve do smrti, matematiku i fiziku na Lucasovoj katedri Sveučilišta Cambridge, na katedri na kojoj su nekoć predavali velikani poput Isaaca Newtona i Paula Diraca. Vidjeti o njemu više na: wikipedia.org. (Pristupljeno 10. veljače 2019.).

⁷⁷ Da nije tako, ne bi se pod vodstvom Vrhovnog suda Republike Hrvatske nedavno održalo interno savjetovanje sudaca s područja Županijskog suda u Splitu baš, pored ostaloga, i na tu temu.

4. Gavella, N.; Belaj, V., *Nasljedno pravo*, III. bitno izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2008.
5. Horvat, M., *Rim sko pravo*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2002.
6. Kačer, H., „Uračunavanje darova (collatio bonorum) prema Zakonu o nasljeđivanju“, *Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse*, Godišnjak 12, 2005.
7. Kačer, H., „Koji se darovi uzimaju u račun u svezi utvrđivanja vrijednosti ostavine“, *Zakonitost*, broj 7-8/1991.
8. Klarić, P.; Vedriš, M., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2014.
9. Kreč, M.; Pavić, Đ., *Komentar Zakona o nasljeđivanju sa sudskom praksom*, Narodne novine, Zagreb, 1964.
10. Palandt, O., *Bürgerliches Gesetzbuch*, bearbeitet von Bassenge, Brudermüller, Diederichsen, Edenhofer, Heinrichs, Heldrich, Putzo, Sprau, Thomas, Weidenkaff, 61. Auflage, Velag C. H. Beck, München, 2002.
11. Rušnov, A.; Posilović, S., *Tumač Obćemu austrijskomu građanskomu zakoniku*, knjiga prva, & 1-530., St. Kugli, Zagreb.

Popis propisa

1. Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, broj 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, 14/2019.
2. Zakon o nasljeđivanju 1955., objavljen u Službenom listu FNRJ 11. svibnja 1955. Pročišćeni tekst objavljen je u br. 42/65. Ustavnim promjenama u bivšoj državi došlo je do promjene nadležnosti i taj je zakon postao republički, odnosno pokrajinski zakon za svih osam konstitutivnih dijelova. Republički zakonodavac donio je novele Zakona o nasljeđivanju iz 1955. koje su objavljene u republičkom Službenom glasilu Narodne novine broj 52/71., 48/78. i 56/00.
3. Zakon o nasljeđivanju Republike Srbije, Sl. glasnik RS, br. 46/1995, 101/2003 – odluka USRS i 6/2015.
4. Zakon o dedovanju Republike Slovenije, Uradni list SRS, št. 15/1976, 23/1978, Uradni list RS, št. 13/1994 – ZN, 40/94 – odl. US, 117/2000 – odl. US, 67/2001, 83/2001 – OZ, 73/2004 – ZN-C, 31/2013 – odl. US in 63/2016.
5. Zakon o nasljeđivanju Republike Crne Gore, Službeni list CG, br. 74/2008.
6. Zakon o nasljeđivanju Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije BiH broj 80/2014.
7. Zakon za nasleđevanje Republike Makedonije, Sl. Vesnik na R. Makedonija broj 47/1996.
8. Codice civile, Testo approvato con R. Decreto 16 marzo 1942-XX, n. 262, La libreria dello stato, Roma, 1942-XX E.F.
9. Austrijski Opći građanski zakonik (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch), 1811.
10. Njemački građanski zakonik (Bürgerliches Gesetzbuch), 1896.

Mrežni izvori

1. Beličević, S., *Uračunavanje poklona u nasledni deo*; preuzeto s [paragraf.rs](https://www.paragraf.rs/100pitanja/nasledjivanje/uranucavanje_poklona_u_nasledni_deo.html), URL: https://www.paragraf.rs/100pitanja/nasledjivanje/uranucavanje_poklona_u_nasledni_deo.html (pristupljeno 10. kolovoza 2018.).
2. Wikipedia.org. (Stephen William Hawking, pristupljeno 10. veljače 2019.).

ABSTRACT

Collatio bonorum is a legal institute of inheritance law, the purpose of which is to balance the legal position of legal heirs of the same hereditary order. The balance is achieved by calculating all gifts received during the life of the testator, which means that the first thing to do is attempt to balance the position of those heirs who either have not received gifts or who have not received them to a certain extent with the position of other gift recipients – legitimate heirs of the testator, by distributing from what the testator left behind. The matter at hand is the substitution of the testator's will *sui generis*. The legislator specifically stipulates which gifts are not included as well as the method of the calculation. Quite specific conditions for the possible reduction of gifts are also prescribed, but under the condition that it is the only way to preserve the legitimate portion of the heir who requested it. Although it is a relatively old legal institute, research has shown, however, that it would be necessary *de lege ferenda* to correct certain deficiencies.

The task of this paper is a detailed analysis of the *collatio bonorum* institute. The aim is to establish possible deficiencies *de lege lata* and to set a proposal *de lege ferenda*. The author discovered short comings of the Croatian positive law regulations namely in the rule on determining the value of gifts in the calculation, because it would be very useful to prescribe the possibility of deviating from the prescribed rule, if its application would obviously be contrary to the principles of fairness and equality before the law, consequently to the rule of law and legal certainty. In addition, the author found a similar situation in other places, especially with regard to passive legitimation, including the status of fruits and benefits, the gifts which are not calculated, when it comes to the use of the word CAN (it can be concluded if it was the will of the testator), the right to return gifts, status of the expenses of supporting the heir and debt to testator, and finally active legitimation. What should be particularly praised is that there are solutions of the Croatian positive law that are far better than some comparable, even German and Austrian ones. Numerous methods have been used in this paper, including historical, comparative, methods of analysis and synthesis, inductive and deductive methods, classification method, generalization and specialization methods and a number of other methods.

Keywords: *collatio bonorum, legitimate portion, legitimate heirs, gift, accounting value of inheritance*